عملیات شگفتی‌ساز کربلای ۵ و تأثیر آن در پایان جنگ

حفره‌ای کوچک در دژ شلمچه کلید برتری بر دشمن شد

محسن رخصت‌طلب از راویان و پژوهشگران دفاع مقدس است که در پرونده کاری خود، مدتی جانشینی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه را برعهده داشته است. ایشان با توجه به قرار داشتن در ایام انجام عملیات کربلای ۵ مقاله‌ای را در خصوص این عملیات به صفحه ایثار و مقاومت ارسال کرده است.

ششمین سال جنگ زمانی آغاز شد که از استراتژی تنبیه متجاوز توسط جمهوری اسلامی ایران سه سال می‌گذشت، اما هیچ چشم‌انداز روشنی برای پایان جنگ متصور نبود. نیروهای نظامی ایران در خاک عراق چند عملیات بزرگ را اجرا کردند که بیشتر آنها با عدم موفقیت همراه بود و این در شرایطی بود که مباحثی مابین ارتش و سپاه در زمینه فرماندهی، شیوه رزم و نحوه استفاده از امکانات ارتش و به کارگیری نیروهای بسیج مطرح شده بود.

آغاز عملیات‌های آبی خاکی

با گذشت حدود دو سال و ورود سپاه پاسداران به عملیات‌های آبی‌خاکی جبهه ایران دچار تحول شد، اما محدودیت سازمان رزم و کمبود نیرو و تجهیزات در اردوی خودی و برتری چشمگیر ارتش عراق باعث شد نیروهای ایران نتوانند در سه عملیات بزرگ خیبر، بدر و قادر نتیجه مطلوب را کسب نمایند، بنابراین فضای ابهام و تردید نسبت به توان ادامه جنگ در جبهه خودی سایه افکند. عامل اصلی به وجود آمدن این شرایط وجود شکاف و دوگانگی در شیوه مدیریت کلان کشور و جنگ بین سران قوا و فرماندهان نظامی در ایران بود. مرحوم آیت‌الله هاشمی رفسنجانی طی یک مصاحبه با این استدلال که امام با دلایل مطرح شده از سوی فرماندهان نظامی و مسئولان سیاسی برای در امان ماندن شهرهای مرزی از اشغال مجدد توسط ارتش عراق و نیز تصرف بخشی از خاک عراق برای عملی شدن شروط جمهوری اسلامی پذیرفتند وارد خاک عراق شویم و من هم بر همین اساس به دنبال انجام یک عملیات موفق منتظر اقدام نیروهای نظامی بودم، اما فرماندهان نیروهای مسلح معتقد بودند با توجه به برتری نظامی ارتش عراق نسبت به ما رسیدن به یک پیروزی چشمگیر و مؤثر با توان موجود امکانپذیر نیست.

طرح سپاه و ارتش برای پایان دادن به جنگ

در نیمه اول سال ۱۳۶۴ آقای هاشمی رفسنجانی و آیت‌الله خامنه‌ای از ارتش و سپاه پاسداران می‌خواهند طرح خود را برای پایان دادن به جنگ به صورت مکتوب ارائه نمایند. پس از مدتی آقایان (سرلشکر) صیاد شیرازی و (سرلشکر) محسن رضایی به طور جداگانه طرح خود را ارائه می‌دهند.

به دنبال مباحث قبلی، سپاه پاسداران منطقه عملیاتی فاو را با وجود پیچیدگی و سختی‌های عبور از اروند اما جغرافیایی مناسب و ارتش منطقه شلمچه را در برنامه آتی خود قرار دادند. با انجام موفق عملیات والفجر ۸ پیروزی بزرگی نصیب ایران شد و در پی آن قطعنامه ۵۸۸ شورای امنیت سازمان ملل در ارتباط با جنگ ایران و عراق صادر گردید، اما مفاد قطعنامه به دلیل اشاره نشدن به حداقل شروط ایران مورد قبول جمهوری اسلامی واقع نشد، بنابراین ادامه عملیات‌ها با روند قبلی در دستور کار فرماندهان نظامی قرار گرفت.

آغاز عملیات کربلای ۴ و ۵

عملیات کربلای ۴ در راستای استراتژی تصرف بصره پس از ماه‌ها برنامه‌ریزی و طراحی آغاز شد، اما به دلیل پی بردن دشمن به محور اصلی عملیات در منطقه ام‌الرصاص و ابوالخصیب در ساعات اولیه متوقف شد و نیروها به مواضع قبلی خود بازگشتند، اما نیروهای خودی در محور شلمچه با نفوذ به مواضع چند لایه و پیچیده دشمن روزنه امید را برای تسلط بر کل منطقه شرق بصره گشودند.

فرمانده کل سپاه صبح روز اول عملیات دو نفر از مشاوران ارشد خود را برای ارائه گزارش توقف عملیات و بازگشت نیروها به حضور آقای هاشمی که در منطقه حضور داشت فرستاد و تأکید کرد با توجه به نفوذ در مواضع دشمن در منطقه شلمچه و پای کار بودن نیرو و امکانات امکان انجام عملیات دیگری در همین منطقه وجود دارد و بدین ترتیب آماده‌سازی و طراحی عملیات در دستور کار فرمانده سپاه قرار گرفت، ولی مشکل اصلی رفع نگرانی شکست عملیات کربلای ۴ و باز کردن قفل ذهن فرماندهان یگان‌ها برای انجام عملیات بعدی در حداقل زمان ممکن بود.

فرمانده کل سپاه با تلاش فراوان ابتدا ضمن دریافت جزئیات درگیری شب عملیات از فرماندهان واحدها و تجزیه و تحلیل و بیان دلایل شکست عملیات کربلای ۴ سعی کرد آرامش را در روح و روان فرماندهان منتقل کند و با جدیت فراوان به

> روز دهم عملیات سیستم شنود قرارگاه یکی از مکالمات عدنان خیرالله وزیر دفاع عراق را که در منطقه عملیات حضور داشت با صدام حسین شنود می‌کند. صدام به وی می‌گوید: شما چکار می‌کنید؟ خیرالله پاسخ می‌دهد: «قربان ما با ۲۰۰۰ لوله توپ شلیک می‌کنیم ولی کاری از پیش نمی‌بریم.»

همه یگان‌ها مأموریت‌هایی را در نقاط مختلف خطوط خودی و دشمن در سراسر مرز تعیین و ابلاغ کرد. سپس با تعداد محدودی از فرماندهان، محورهای مناسب و نوع مانور برای حمله به جناح دشمن در شلمچه را بررسی کرد. این همه مواضع منظم، پیچیده و به هم بافته شده کلاسیک، سمت جنوب آن به نخلستان‌ها، جزایر و رودخانه شط‌العرب وصل می‌شد که برای رزمندگان ما جزء معابر نفوذناپذیر محسوب می‌گردید. سمت شمال این مواضع و رده‌های دفاعی تا نزدیکی پاسگاه زید و پاسگاه بوبیان عراق امتداد داشت. به عبارت دیگر این مواضع و استحکامات شبیه هلال ماه بود که پیشانی و وسط آن در جاده آسفالت شلمچه و دوطرف آن در جنوب و شمال منطقه قرار گرفته بود که جلوی هلال به سمت ایران با عرض ۲ تا ۸ کیلومتر آبگرفتگی ایجاد می‌شد.

حفره کوچک ولی مهم در دژ دشمن

با همه دقت و پیچیدگی و پیوستگی‌های دقیق مواضع مذکور، اما یک حفره کوچک ولی مهم و شکننده در این دژ مستحکم وجود داشت که از نگاه کارشناسان عراقی، غربی و شرقی مجری طرح مورد غفلت قرار گرفته بود. این رده‌های مختلف دفاعی در شمال منطقه در نقطه‌ای رها شده بود و با خاکریزی که جلوی آن آبگرفتگی وجود داشت مسدود شده بود و چون از محور میانی و جاده شلمچه فاصله داشت در نگاه دشمن بی‌اهمیت جلوه کرده بود. نیروهای لشکر ۱۹ فجر و لشکر ۵۷ ابوالفضل سپاه پاسداران در عملیات کربلای ۴ به‌طور ناخودآگاه از همین نقطه یعنی از شمالی‌ترین بخش رده‌های پدافندی دشمن به آن نفوذ و بنا بر دلایلی و بدون اینکه حساسیت دشمن برانگیخته شود عقب‌نشینی کردند. همین نقطه برای عملیات کربلای ۵ کلید ورود بی‌دردسر اما ظریف و دقیق به دژ فولادین شلمچه شد و در حالی که همه مواضع و توجه و نگاه دشمن از غرب به شرق شلمچه بود نیروهای ایرانی با استفاده از حفره مذکور از شمال به جنوب یعنی از پهلوی چپ دشمن وارد شلمچه شدند و دژ تسخیرناپذیر دشمن در شلمچه به تصرف رزمندگان اسلام در آمد.

تک به جناح ارتش عراق در شلمچه پس از ۴ سال

پیدا کردن راهکار برای نفوذ و تک به جناح دشمن کلید اصلی موفقیت نیروهای خودی در عملیات‌های ثامن‌الائمه، طریق‌القدس، فتح‌المبین و بیت‌المقدس بود. گرچه از عملیات رمضان تا عملیات کربلای ۴ یعنی طی چهار سال فرماندهان نتوانستند در مواضع دشمن رخنه و به جناح آنها تک نمایند، اما به طور اتفاقی نیروهای خودی در محور فرعی عملیات کربلای ۴ در منطقه شلمچه از طریق آبگرفتگی به جناح دشمن و مواضع مستحکم شلمچه نفوذ کردند و ارتش عراق در نهایت غفلت متوجه این حفره در خطوط خود و نفوذ رزمندگان نشد، اما محسن رضایی فرمانده کل سپاه شخصاً به این مسئله پی برد و بدون در جریان گذاشتن سایر فرماندهان تا یک هفته اول آماده‌سازی عملیات، پایه اصلی تاکتیک عملیات کربلای ۵ را همان حفره در پهلوی شمالی مواضع دشمن در شلمچه قرار داد و در حالی که پیشانی اصلی جبهه دشمن شرق منطقه عمومی شلمچه بود حدود ۱۰ لشکر را از شمال مواضع دشمن به قلب جبهه آنها سرازیر کرد.

نیروهای خط‌شکن قبل از روشن شدن مهتاب و در تاریکی شب از منطقه آبگرفتگی عبور کرده و پشت مواضع دشمن مستقر شدند. ساعت ۲ بامداد روز نوزدهم دی ماه ۱۳۶۵ نیروها با استفاده از روشنایی مهتاب وارد مواضع دشمن شدند و درگیری را آغاز کردند. درگیری نیروهای خودی و پیشروی سریع در مواضع دشمن حکایت از غافلگیر شدن دشمن داشت و هرگونه نگرانی از هوشیاری دشمن را برطرف کرد و فرماندهان خودی به شکستن خط کاملاً امیدوار شدند. از همان ابتدای پیشروی یگان‌ها فرماندهی کل بر الحاق نیروها و حرکت هماهنگ به سمت اهداف طبق برنامه تأکید داشت، بنابراین به لشکرهای ۲۵ کربلا، ۳۱ عاشورا و ۱۹ فجر موکداً اعلام کرد در یک پیشروی هماهنگ به سمت نوک کانال ماهی و تقاطع آن با پنج ضلعی که نقش اصلی را در باز شدن عقبه خشکی سایر یگان‌ها داشت اقدام کنند.

تلاش برای تسلط بر پنج ضلعی

قرارگاه کربلا که به عنوان قرارگاه خط‌شکن ایفای نقش می‌کرد همه تلاش خود را برای تسلط بر پنج ضلعی و تصرف سرپل در غرب کانال پرورش ماهی و باز کردن جاده شلمچه متمرکز کرد. با حرکت موفقیت‌آمیز قرارگاه کربلا در نفوذ به جناح دشمن، بخشی از یگان‌های قرارگاه‌های نجف و قدس نیز برای تداوم حرکت به عمق مواضع دشمن از قرارگاه کربلا عبور و به سمت اهداف خود پیشروی کردند. با فعال شدن سه قرارگاه در منطقه عملیات عمده دغدغه فرماندهی کل برای باز شدن جاده شلمچه و ترمیم بریدگی‌های آن و باز شدن عقبه خشکی یگان‌های درگیر بود. جنگ سختی در نقاط کلیدی منطقه در سرپل غرب کانال ماهی، غرب و جنوب پنج ضلعی و اطراف جاده آسفالت شلمچه در جریان بود و به دلیل مقاومت سرسختانه دشمن نیروی هوایی و هوانیروز ارتش جمهوری اسلامی ایران طی چند عملیات پی‌درپی ضربات مؤثری بر ارتش عراق وارد کردند، اما هجوم گسترده یگان‌های عراقی و حجم انبوه خودروهای زرهی دشمن در سراسر منطقه اثرات بمباران‌ها را گاهی به صفر می‌رساند به دلیل اینکه به سرعت توسط دشمن جایگزین می‌شد. فشار بی‌امان دشمن به نیروهای مستقر در سرپل غرب کانال ماهی عرصه را به شدت بر نیروهای رزمنده تنگ کرده بود. گلوگاه منطقه عملیات تقاطع نوک کانال پرورش ماهی و پنج ضلعی بود که پنج راهی را تشکیل می‌داد و در اختیار داشتن آن برتری خاصی برای نیروی مذکور ایجاد می‌کرد. به همین دلیل با تأکید فرمانده سپاه روز اول عملیات این پنج‌راه به تصرف یگان‌های خودی درآمد و بدین ترتیب رزمندگان با استفاده از جاده‌ها و مواضع دشمن به چهار سوی شمال، جنوب، شرق و غرب منطقه اقدام به پیشروی کردند.

> گلوگاه منطقه عملیات تقاطع نوک کانال پرورش ماهی و پنج ضلعی بود که پنج راهی را تشکیل می‌داد و در اختیار داشتن آن برتری خاصی برای نیروی مذکور ایجاد می‌کرد. به همین دلیل با تأکید فرمانده سپاه روز اول عملیات این پنج‌راه به تصرف یگان‌های خودی در آمد

پیام امام به رزمندگان

روز هشتم عملیات پیام زیر از سوی حضرت امام به قرارگاه مرکزی اعلام و بلافاصله توسط فرماندهی سپاه برای تمامی فرماندهان قرائت شد: «از خداوند متعال پیروزی نهایی رزمندگان عزیز را خواستارم. عزیزان من بکوشید؛ خداوند تعالی با شماست و اینجانب دست و بازوی شما را می‌بوسم. والسلام علیکم و رحمةالله و برکاته.»

پیام امام به رزمندگان به شکل عجیبی چراغ پیروزی و امیدواری را در قلب و ذهن فرماندهان روشن کرد و همگان بر این امر متفق شدند که در جهت تأمین اهداف عملیات و تثبیت پیروزی و مقاومت مقابل دشمن با همه توان بایستند.

توقف دشمن

روز دهم عملیات سیستم شنود قرارگاه یکی از مکالمات عدنان خیرالله وزیر دفاع عراق را که در منطقه عملیات حضور داشت با صدام حسین شنود می‌کند. صدام به وی می‌گوید: شما چکار می‌کنید؟ خیرالله پاسخ می‌دهد: «قربان ما با ۲۰۰۰ لوله توپ شلیک می‌کنیم ولی کاری از پیش نمی‌بریم.» در یک مورد دیگر فرمانده یک تیپ عراقی که در حوالی نهر جاسم با نیروهای ایرانی درگیر بود با فرمانده سپاه سوم عراق تماس می‌گیرد و با گریه می‌گوید: «همه نفرات من جز سه یا چهار نفر کشته شده‌اند، اجازه بدهید ما عقب بیاییم و با نیروهای تازه‌نفس مجدداً به دشمن (ایران) حمله کنیم.» فرمانده سپاه به وی می‌گوید: «مطابق دستور فرماندهی کل (صدام) هرگونه بازگشت از خط مقدم عقب‌نشینی محسوب می‌شود و مجازات آن مرگ است.» بدین ترتیب فرماندهان عراقی پس از حدود ۲۰ روز نبرد سنگین به دلیل تلفات فراوان وارد شده بر یگان‌های ارتش عراق و مقاومت نیروهای رزمنده ایرانی در غرب نهر جاسم متوقف شده و نیروهای خودی نیز با توجه به اتمام توان یگان‌ها پشت نهر جاسم خطوط خود را تثبیت کردند.

تصویب قطعنامه ۵۹۸

فروپاشی دژ شلمچه و پیشروی ایران در شرق بصره علت اصلی تصمیم‌گیری قدرت‌های شرق و غرب در پذیرش بخشی از شرایط ایران برای پایان دادن به جنگ و تصویب قطعنامه ۵۹۸ شد. البته ایران طی یک سال به جز شکست در عملیات کربلای ۴ که آن هم با هوشمندی فرماندهی سپاه در عقب‌نشینی به موقع از یک فاجعه جلوگیری شد در مابقی اقدامات نظامی پیروزی‌های چشمگیری به دست آورد که در اظهارات و تحلیل‌های شخصیت‌ها و گزارش‌های رسانه‌های بین‌المللی با نگرانی از آن یاد شد.

طی یک سال مزبور فرآیند پیروزی‌ها و تحولات نظامی ایران عبارت است از:

۱- تبدیل سپاه پاسداران به ارتش دوم ایران پس از ابلاغ تشکیل سه نیرو توسط حضرت امام (ره)

۲- تصرف فاو

۳- بازپس‌گیری مهران

۴- به بن بست کشاندن استراتژی دفاع متحرک عراق

۵- تصرف شلمچه و پیشروی به سمت بصره

۶- تردید جدی در توان نظامی ارتش عراق

در پایان این دوره کارشناسان نظامی امریکا و شوروی هشدار دادند اقدامات نظامی ایران طی دوره اخیر نشان داد اگر به نیروهای مسلح ایران فرصت داده شود می‌توانند در یک رشته عملیات پیوسته، ارتش عراق را متلاشی کنند. بدین ترتیب نگرانی از تغییر موازنه به نفع ایران و شکست صدام باعث شد که شورای امنیت سازمان ملل قطعنامه ۵۹۸ را تصویب کند. این قطعنامه با توجه به برتری سیاسی - نظامی ایران پس از عملیات کربلای ۵ عملاً از سه شرط ایران برای پایان جنگ به دو شرط وقوع تجاوز و پرداخت خسارت توجهی نمی‌کند و تنها با تقسیم مسئولیت حقوقی جنگ، عراق را مسئول آغاز جنگ و ایران را مسئول ادامه آن اعلام می‌کند. وزیر امور خارجه ایران در واکنش به صدور قطعنامه ۵۹۸ اعلام می‌نماید: «در این قطعنامه نکات مثبتی دیده می‌شود که کافی نیست، زیرا از عراق به عنوان متجاوز نام برده نشده است.» (خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران ۶۶/۴/۳۱). وزارت خارجه جمهوری اسلامی ایران پس از مدتی طی بیانیه‌ای ضمن نشان دادن نرمش تصریح می‌کند: «این قطعنامه زمینه را برای ادامه همکاری جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌کند، اما بهترین عنصر در جهت ختم عادلانه جنگ اعلام صریح شورای امنیت سازمان ملل نسبت به مسئولیت عراق به عنوان شروع کننده جنگ است.» بدین ترتیب جمهوری اسلامی ایران از پذیرش قطعنامه خودداری و در عین حال از نفی کامل آن نیز امتناع می‌کند.

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۶۳۹۵

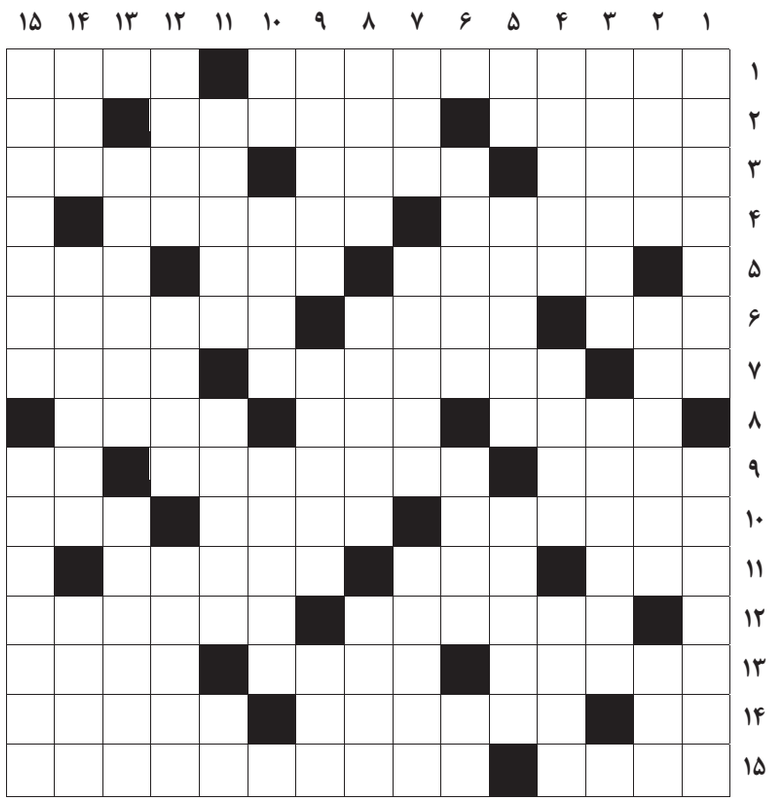

از راست به چپ

■ ۱- مستقر و پابرجا شدن- ستون دین ■ ۲- نگهبان چماقدار درهای قدیم- منظره- نباید به ناشی سپرد ■ ۳- از پهپادهای ساخت ایران- نژاد ما- پاکان ■ ۴- الماس تراش‌خورده- دیاگرام ■ ۵- چه غریبانه رفتند از این خانه- خونبها- روی کردن بخت واقبال ■ ۶- گربه‌سان منقرض شده ایران- صفت بهشت- نقاشی متحرک ■ ۷- از گروه‌های خونی- پسر کیقباد- علامت اختصاری سازمان بین‌المللی کار ■ ۸- راه- چین و شکن- گستره ■ ۹- بچه چهارپایان- از اقلیت‌های مذهبی ایران- نفی عامیانه ■ ۱۰- از اعتبارات اسنادی که در آن فروشنده کالا به خریدار مهلتی می‌دهد تا بتواند در این فاصله وجه اعتبار را بپردازد- زایران- دور زمین می‌چرخد ■ ۱۱- عدد مجهول سه تا نه- ضمیر اشاره نزدیک- هنر ششم ■ ۱۲- قمری خانگی- غیرحرفه‌ای ■ ۱۳- مار افسانه‌ای- گاز شهری- سخن‌چینی ■ ۱۴- نقش تئاتری- سراپا فرورفتن در آب- نوعی هواپیما ■ ۱۵- شغال- تیمی قدرتمند در فوتبال ایتالیا

از بالا به پایین

■ ۱- نوعی انگور- بزرگ‌ترین آبشار دنیا ■ ۲- سمت چپ- مرکز ایالت ماساچوست امریکا- لرزانک میوه ■ ۳- اثر شکسپیر- دیدار کردن ■ ۴- به هم ریخته هویدا- دختر مازنی- مایع لعابدار ■ ۵- سرای مهر- شهر کردنشین عراق- صدمه‌دیده ■ ۶- از توابع استان اصفهان- دربند- صفت عدد ■ ۷- نیشتر رگزنی- دعا- پایتخت نیجر ■ ۸- جدید- بزرگ‌ترین جشن ملی ایرانیان- گاز مرداب ■ ۹- عایدی- برعکس- فعل ربطی ■ ۱۰- دو تا نون- پماد ضد سردرد- رنج ■ ۱۱- اولین سلسله حکومتی را در ایران تشکیل دادند- سدی در آذربایجان شرقی- توانایی درک و تشخیص ■ ۱۲- سترون- گروگذارنده- لقب امریکایی‌ها ■ ۱۳- مهم‌ترین پروتئین تشکیل دهنده بافت‌های پوششی بدن- ماساژ خودمانی ■ ۱۴- جواب مثبت- ستاره درخشان آسمان ادب فارسی- باهوش ■ ۱۵- نام دیگر نیوزیلند- طبق این اصل قانون اساسی کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی... و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

					۴		۱	
۷	۸				۵			۳
		۱			۷		۴	
	۲					۴		
	۱					۸	۶	
			۷	۵				
	۶	۳						
				۸			۹	۱
		۲	۱	۴				

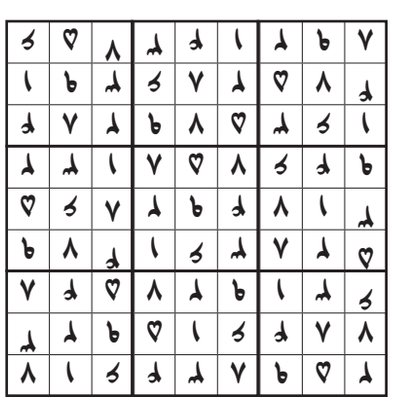

جدول کلمات متقاطع
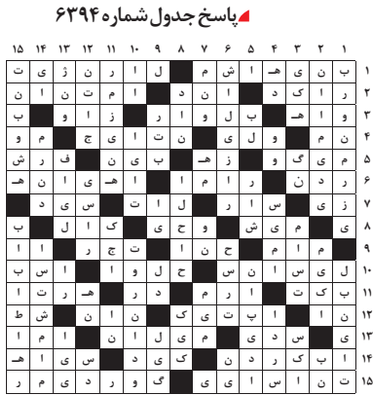
پاسخ جدول شماره ۶۳۹۴